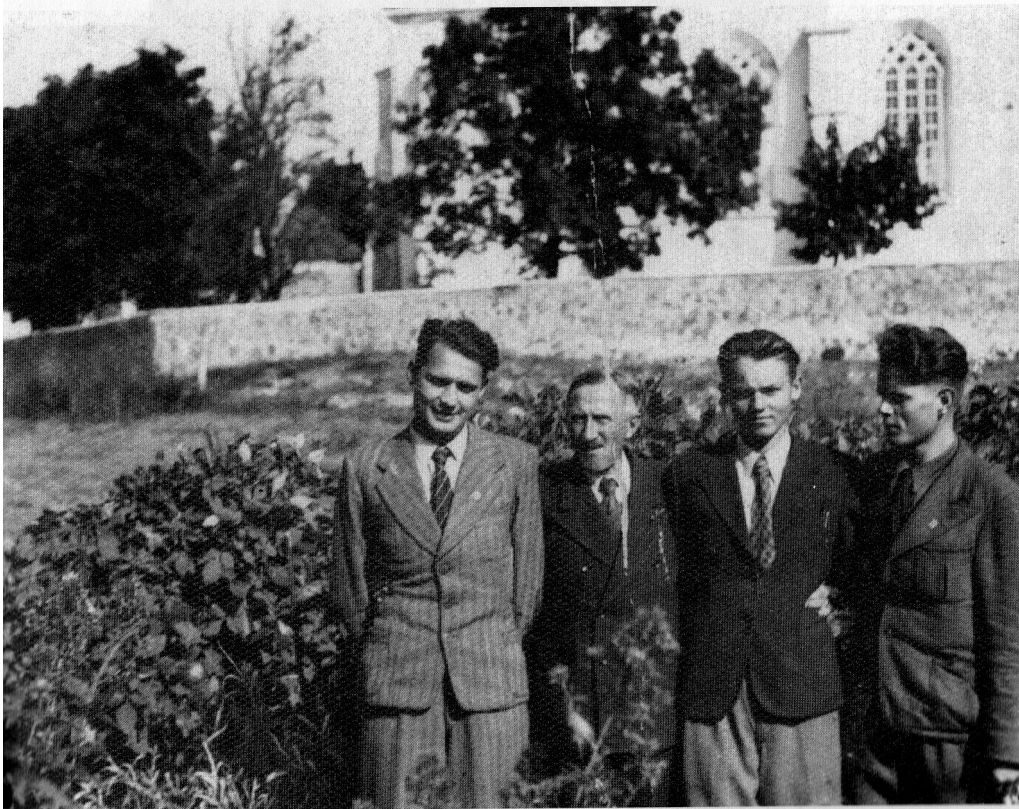

Teodoras Daukantas Merkinėje

Arūnas Amšiejus, 2015 m.

Praėjo 131 metai, kai 1884 m. rugsėjo 20 d. Sankt Peterburge gimė Lietuvos politinis, karinis veikėjas – Teodoras Marijonas Daukantas. Jis gimė Lietuvos bajoro Juliaus Kazimiero Daukanto (Juliusz-Kazimierz Dowkontt), gim. 1859 m. kovo 24 d., bei Marijos Viktorijos Šaniauskaitės šeimoje. T. M. Daukanto senelis Jurgis Petras Daukantas (1826-1913) kategoriškai nepritarė 1883 m. birželio 24 d. įvykusiai santuokai (M. V. Šaniauskaitė buvo ne iš kilmingųjų šeimos). Jis nutraukė sūnaus J. K. Daukanto bei jo šeimos finansavimą. Neužilgo Julius. K. Daukantas susirgo pleuritu, vėliau plaučių vėžiu. Jis gydytis pušynų oru atvyko į mažą Dzūkijos kaimelį, į Uciekos dvarą, Merkinės apylinkėje. Čia jį priėmė, matyt iš anksčiau pažįstamas, dvaro savininkas Adomas Šlepovičius (Adam Szlepowicz). 1886 m. vasario 5 d. po sunkios ligos Julius K. Daukantas mirė. Merkinės Šv. Mergelės Ėmimo į Dangų bažnyčios parapijėje mirties įrašų knygoje randama, kad 1886 m. vasario 5 d. Uciekos dvarelyje mirė teisės kandidatas bajoras Julius-Kazimieras Daukantas, 27 m. amžiaus. Paliko žmoną bei sūnų Teodorą. Velionį po 3 dienų palaidojo A. Šlepovičius Uciekos kaimo kapinaitėse. Laidojimo vietą žymintis senas granito paminklas stovi ir šiandieną. Jis mena anksti įvykusią žymios žemaičių bajorų šeimos netektį. Ant paminklo yra užrašas lenkų kalba: „Čia guli Julius Daukantas, didžiulė tėvų viltis ir prašo „Sveikos Marijos“ maldos.“

Po tėvo mirties Teodoras M. Daukantas buvo finansiškai remiamas turtingo senelio gydytojo Jurgio P. Daukanto. Jis 1903-1918 metais tarnavo Rusijos imperijos kariniame laivyne. 1914 m. baigė Sankt Peterburgo karinę jūrų akademiją. 1922 m. grįžo į Lietuvą. Čia T. M. Daukantas padarė stulbinančią karjerą: 1924 m. birželio 18 – 1925 m. birželio 25 d. X ir XI ministrų kabineto ir 1927 m. rugpjūčio 9 d. – 1928 m. spalio 6 d. XIV kabineto Krašto apsaugos ministras nuo Lietuvos tautininkų sąjungos. 1926 m. gruodžio 24 d. – 1927 m. rugpjūčio 9 d. Lietuvos kariuomenės vyriausiojo štabo viršininkas, nuo 1928 m. brigados generolas, vėliau laipsnis pakeistas į generolo leitenanto. 1926 m. buvo Šaulių sąjungos Centro valdybos pirmininkas. 1941 m. sovietų valdžios suimtas. Prasidėjus Sovietų Sąjungos – Vokietijos karui, vokiečių išlaisvintas. 1941-1943 metais Vilniaus Universitete dėstė geografiją, turėjo docento mokslinį laipsnį. Dėl antinacinių pažiūrų buvo priverstas išvykti iš sostinės į provinciją.

Merkinėje 1943 m. vasarą. Iš kairės: atsiminimų knygos autorius, gen. T. Daukantas, merkinietis (pavardės neprisimenama), Alfonsas Suraučius.

Teodoras M. Daukantas pasirinko ne gimtąją Žemaitiją ar senąją sostinę Kauną, bet Merkinės miestelį. Manoma, kad pirmiausia dėl saugumo – viešai miestelyje, gimnazijoje nebuvo skelbiama apie jo užimtas pareigas valstybės valdyme bei gynyboje. T. M. Daukantas atvyko ir dėstė geografiją kaip paprastas mokytojas. T. M. Daukantą turėjo proteguoti tuo metu mokytojavęs Juozas Vitkus (1915-1985), buvęs LK karininkas, vėliau kraštotyrininkas. 1943 m. Rytų frontas jau braškėjo. Daug kas numatė, kad vokiečiai rusams karą pralaimės, todėl T. M. Daukantas jau tada galėjo pagalvoti apie pasitraukimą į Vakarus, jei antrą kart užeitų rusų ordos į Lietuvą.

Merkinės gimnazijos ketvirtokai po baigiamųjų egzaminų, 1944 m. Antroje eilėje antras iš dešinės Vytautas Mizeras, šalia geografijos mokytojas Teodoras Daukantas, buvęs pirmasis karinio laivo admirolas, S. Daukanto pusbrolis. Pirmasis iš dešinės – V. Muzikevičius, sudegintas gyvas

Teodoras Daukantas Merkinėje

Tuo metu Merkinės gimnazijoje mokytojavo: vicedirektorius J. Kuzmickas (lietuvių k. ir literatūra), J. Butėnas, J. Mintaučkis, Valiukas, St. Karlonaitė bei kt. Gimnazistams patiko įdomus, sąmojingas bei kūrybiškas T. M. Daukanto darbas. Jo pasakojimai apie užjūrio šalis, vietinius gyventojus, gamtą ilgam prikaustydavo mokinių dėmesį. Paprasti kaimo vaikai šio mokytojo klausydavo net išsižioję. T. M. Daukantas buvo dažnas svečias Merkinės miestelyje, Norulių kaime bei kt. šaulių namuose vykstančiuose renginiuose ir vakaronėse. 1943 m. Merkinėje įsikūrė savisaugos būrys. Jame aktyviai dalyvavo 6-8 gimnazijos klasių moksleiviai. Daug jų priklausė gimnazijoje veikusiai pagrindinei Lietuvos laisvės armijos organizacijai. Gimnazistus telkė mokytojai T. M. Daukantas, J. Būtėnas, Gutauskas bei kt. T. M. Daukanto mokyti gimnazistai kartu su policija patruliuodavo Merkinės miestelio gatvėse, vykdė kt. veiklą prieš sovietinius gaivalus bei „raudonuosius“ partizanus. Po karo daugelis gimnazistų pasireiškė kaip aktyvūs sovietinio pasipriešinimo dalyviai (Vytautas Kudarauskas iš Gudakiemio k., Bernardas Navickas iš Gelovinės k., Vytautas Muzikevičius iš Klepočių k. bei kt.) Tas laikmetis išugdė savo krašto, lietuvių kalbos ir literatūros mylėtojus – Vytautą Mizera, prof. Bronių Prėskienį ir kt.

Teodoro Daukanto kapas

1944 m. liepos mėn. frontui priartėjus prie Merkinės miestelio, Teodoras M. Daukantas per Telšius, Klaipėdą pasitraukė į Vakarų Europą, vėliau į Pietų Ameriką – Argentiną. Net paskutinėmis karo Lietuvoje minutėmis sprendė Tėvynės išlikimo, pasipriešinimo okupantams galimybes. 1960 m. balandžio 10 d. mirė. Šiuo metu jo palaikai, perkelti iš už Atlanto, ilsisi Karmėlavos kapinėse.

T. M. Daukantas Merkinės miestelyje mokytojavo neilgai, bet apie save suspėjo suburti patriotiškai nusiteikusių jaunimą, mokytojus, visus Lietuvos laisvei neabejingus tautiečius. Bendromis jėgomis jie kovojo tiek prieš raudonąjį, tiek prieš rudąjį priešą...

Naudota literatūra:

1. A. Suraučius. Per karo okupacijas. Punkskas, 2004.
2. P. Šverebas. Mūsų rajonas – generolų kraštas // Santarvė. 2004 12 30, Nr. 149.
3. V. Jankauskas. Visuotinė lietuvių enciklopedija T. IV. Vilnius, 2003.
4. V. Mizeras. Lašo kelionė stiklu. Vilnius, 2009.